

7. NASTAVNA CJELINA JEDNAKOST/RAVNOPRAVNOST Srednje škole

Vladavina većine – pravedna vladavina?

**Kako u demokraciji možemo riješiti pitanje
većine/manjine?**

7.1 Većina uvijek vlada – ok?

Primjer slučaja – model

7.2 Kako možemo pomiriti interese većine i manjine?

Pisanje statuta za mikro-zajednicu

**7.3 Pisanje statuta. Uspoređivanje ideja o institucionalnom ustroju
radi rješavanja pitanja većine/manjine**

7.4 Koji je dobar način upravljanja demokratskom zajednicom?

Što je pravedno i što funkcionira?

Proširenje teme: istraživački zadatak

Na koji način se pitanje većine/manjine očituje u našoj zemlji i kako je riješeno?

7. Nastavna cjelina

Jednakost

Vladavina većine – pravedna vladavina?

Uvod za nastavnike

U demokraciji odlučuje većina, a manjina mora prihvatiti njihovu odluku. Budući da su odluke u demokratskim sustavima privremene i otvorene za revidiranje, manjina može prihvatiti činjenicu da je nadglasana. Međutim, što se događa ako manjina postane „trajnom manjinom“ – ako trajno biva nadglasanom? Kritičari takvu situaciju nazivaju „tiranijom većine“.

U ovoj jedinici je naglasak upravo na tom problemu, jednom od ključnih pitanja u demokratskim državama. Ono traži rješenje, jednako kao što je i kohezija u opasnosti ako društvene skupine imaju utisak da su njihovi interesi trajno zanemarivani.

Učenici analiziraju primjer sportskog kluba u kojem dvije grupe, velika i mala, raspravljaju o proračunskoj potrošnji kluba. Problem je jednostavniji nego u stvarnom životu, no srž problema je ista. Učenici pokušavaju riješiti problem pisanjem statuta. Različiti pristupi su mogući, a oni uvijek postoje kada se piše ustav – osiguravanjem prava na autonomiju manjini (savezni ili kantonalni model), ili uspostavljanjem standarda ljudskog dostojanstva i međusobnog uvažavanja te ljudskih prava koja ograničavaju doseg većinskih odluka. Međutim, nijedan sustav pravila neće jamčiti pravedno postupanje s manjinom te poštivanje volje većine. Demokracije ovise o kulturi odgovornosti i međusobnog poštovanja, dakle o tome kako se građani vlastitom slobodnom voljom odnose jedni prema drugima.

Stoga učenici, pomoću alata koje su razvili, stječu kompetenciju boljeg razumijevanja načina na koji se problem većine/manjine rješava u njihovoj zemlji. Predlaže se istraživački zadatak kao primjer proširenja i primjene.

Razvijanje kompetencije: povezanost s drugim nastavnim cjelinama u ovom priručniku

Što pokazuje ova tablica?

Naslov priručnika, „Sudjelovanje u demokraciji“ (*Taking Part in Democracy*), stavlja naglasak na kompetencije aktivnog građanina u demokraciji. Tablica prikazuje potencijal za sinergijske učinke nastavnih cjelina u ovom priručniku. Ona također pokazuje koje kompetencije se razvijaju u 7. jedinici (označeni redak tablice). Masno uokvireni stupac prikazuje kompetencije političkog odlučivanja i djelovanja – posebno je označen zbog njihove povezanosti sa sudjelovanjem u demokraciji. Retci ispod toga prikazuju povezanost s ostalim nastavnim cjelinama u ovom priručniku: koje kompetencije se razvijaju u tim nastavnim cjelinama, a potpora su učenicima u savladavanju 7. jedinice?

Kako se može koristiti ova tablica?

Nastavnici mogu na različite načine koristiti ovu tablicu, kao alat za planiranje svoje ODGLJP nastave.

- Tablica pomaže nastavnicima koji samo nekoliko lekcija posvećuju ODGLJP-u: nastavnik može izabrati samo ovu jedinicu i preskočiti ostale, budući da zna da se neke kompetencije, u izvjesnoj mjeri, razvijaju i u ovoj jedinici – na primjer, preuzimanje odgovornosti, analiza problema, vještine pregovaranja.
- Tablica pomaže nastavnicima da iskoriste sinergijske učinke koji pomažu da se učenike trajno obučava u smislu stjecanja važnih kompetencija i to u različitim, međusobno povezanim kontekstima. U tom slučaju nastavnik odabire i kombinira nekoliko nastavnih cjelina.

Jedinice	Dimenzije razvijanja kompetencija			Stavovi i vrijednosti
	Politička analiza i prosudba	Metode i vještine	Sudjelovanje u demokraciji. Političko odlučivanje i djelovanje	
7 Jednakost	Ključno pitanje kako uravnotežiti Prava većinskih i manjinskih skupina u demokraciji. Ljudska prava štite manjine i pojedince. Državni i županijski institucionalni ustroi štiti prava manjina.	Analiziranje i rješavanje političkog problema.	Izlaganje i raspravljanje o idejama i rješenjima. Donošenje odluke.	Međusobno uvažavanje.
2 Odgovornost				Međusobno uvažavanje
1 Identitet			Odabir i definiranje prioriteta.	
4 Sukob	Sukob interesa			

5Pravila i zakon	Institucionalni okvir u demokraciji podržava nenasilno rješavanje sporova.		Utvrđivanje institucionalnog okvira za rješavanje sukoba u društvu.	Uvažavanje mirnog rješavanja sukoba.
3 Različitost i pluralizam	Pluralističko društvo se sastoji od manjinskih skupina različitih interesa.		Pregovaranje.	

7. NASTAVNA CJELINA: Jednakost – vladavina većine - pravedna vladavina?

Kako možemo riješiti problem većine/manjine u demokraciji?

Tema lekcije	Razvijanje kompetencije/cilj učenja	Zadaci za učenike	Materijali i sredstva	Metoda
1. lekcija Većina uvijek vlada – ok?	Analiziranje problema. Problem „ustrajne većine“.	Učenici prepoznaju problem „ustrajne većine“ i predlažu rješenja.	Radni materijal 7.1 (slučaj-model), flomasteri, preklopnik (<i>flipchart</i>).	Individualni rad, grupni rad, plenarna rasprava.
2. lekcija Kako možemo uravnotežiti interese većine i manjine?	Rad u timu, upravljanje vremenom; rješavanje problema. Pravila, zakoni i ustavi su alati za rješavanje problema i bavljenje uzrocima sukoba u društvu. To je opravdanje za vlast i autoritet. Međutim, to može poslužiti i nekim interesima.	Učenici sastavljaju statut radi rješavanja pitanja većine/manjine u mikro-zajednici.	Radni materijali 7.1-7.3. Preklopnik (<i>flipchart</i>) i flomasteri.	Grupni rad.
3. Lekcija Nacrt statuta	Kratka izlaganja, uspoređivanje i ocjenjivanje ideja i razmišljanja. Institucionalni ustroj uključuje kriterije kao što su izvedivost, pravednost i stabilnost.	Učenici istražuju kriterije institucionalnog ustroja. Drže izlaganja i uspoređuju svoje ideje.	Radni materijal 7.4 Tablica za izlaganja učenika (ploča ili preklopnik). A4 listovi papira.. Flomasteri. Ljepilo ili ljepljiva traka.	Skupna izlaganja, plenarna rasprava.
4. lekcija Koji je dobar način upravljanja demokratskom zajednicom?	Prosudba: uravnotežiti kriterije. Dijalektika između demokracije, pravednosti i učinkovitosti.	Učenici ocjenjuju nacrt statuta i objašnjavaju njihov smisao.	Ploča ili preklopnik (<i>flipchart</i>).	Izlaganja, rasprava.
Proširenje gradiva: Istraživački zadatak: Problem većine/manjine u našoj zemlji	Rad.	Istraživački zadatak: 1. Primjeri nadglasavanja manjina. 2. Zaštita manjine u našem Ustavu.	Ustav; dodatni materijali (tiskovine, statistika, internet).	Individualni rad, grupni rad. Izlaganja o projektu.

1. Lekcija

Većina uvijek vlada?

Primjer slučaja – model

Ova tablica sažima informacije koje su nastavniku potrebne za planiranje i izvođenje lekcije. Razvijanje kompetencije izravno upućuje na ODGLJP. Cilj učenja pokazuje što učenici znaju i razumiju. Zadatak (zadaci) koji se daju učenicima, uz metodu, bitni su sastavni dijelovi procesa učenja. Kontrolni popis materijala je pomoć u pripremi nastavnog sata. Raspored nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.		
Razvijanje kompetencije	Analiziranje problema.	
Cilj učenja	Problem “ustrajne većine”: u demokratskom sustavu odlučuje većina. Od manjine se očekuje da prihvati načela i odluke donijete većinom glasova. No što se događa ako je manjina trajno nadglasavana?	
Zadaci za učenike	Učenici prepoznaju problem „ustrajne većine“ i predlažu rješenja.	
Materijali i sredstva	Radni materijal 7.1: primjer slučaja - model (jedan primjerak za svakog učenika), flomasteri, preklopnik (<i>flipchart</i>).	
Metoda	Individualni rad, grupni rad, plenarna rasprava.	
Raspored	1. Uvod: predstavljanje problema.	15 min.
	2. Postavljanje zadatka.	20 min.
	3. Grupni rad.	10 min.

Informacije

Ova lekcija uvodi učenike u problem odnosa između većine i manjine. U izmišljenom slučaju, problem je predstavljen na najjednostavniji mogući način. Sportski klub je osnovan kao mikro-zajednica i sastoji se od samo dvije skupine – jedne velike i jedne male. Problem koji treba riješiti – kako uravnotežiti prava većine odnosno manjine – što odgovara situaciji u društvu i političkoj zajednici.

Opis lekcije

Uvod: upoznavanje s problemom

Nastavnik objašnjava da lekcija započinje s jednim primjerom. Učenicima dijeli Radni materijal 7.1, pa jedan učenik glasno čita opis tog slučaja. Na početku lekcije, ovakav način izlaganja mnogo bolje zaokuplja pažnju učenika nego ako učenici u tišini sami čitaju taj opis.

Nastavnik postavlja pitanje:

„O kojem se problemu ovdje radi?”

Traži od učenika da nekoliko minuta razmišljaju o tom pitanju i napišu odgovor. Ovakav zadatak učenicima koji sporije razmišljaju (ali obično vrlo temeljito), kao i onima koji su introvertirani, daje priliku da i oni doprinesu raspravi.

U plenarnom dijelu, učenici daju svoj doprinos, oslanjajući se na svoje bilješke. Nastavnik sluša, potiče učenike da točno objašnjavaju svoje ideje („aktivno slušanje”). Nakon što je otprilike 10 učenika iznijelo svoje ideje, nastavnik bilježi ključne izjave koje su se pojavile na ploči. Treba očekivati da će se učenici pozvati na osnovno načelo demokracije, što ide u prilog veće grupe, dok se manja grupa može pozvati na načelo nediskriminacije (jednakost). Nastavnik povezuje ideje koje učenici iznose s ovim kategorijama što raspravi daje strukturu i doprinosi jasnoći:

Mala zajednica: sportski klub	
Problem	Predložena rješenja
Povreda jednakih prava. Osjećaj diskriminacije (povreda jednakih prava). Trajni pobjednici i gubitnici („ustrajna većina“).	Manjinski interesi se također trebaju poštovati (kompromis). Šahisti napuštaju klub (scenarij neuspjeha).
Demokracija dovedena u pitanje. Većina odlučuje – gubitnici se ne slažu.	Promjena definicije većine.

Učenici bi trebali postati svjesni da ovakav sukoba traži nagodbu. Izlazak šahista iz kluba naštetio bi interesu svih članova. Na primjer, svaki sport bi se suočio s dodatnim troškovima. Prema tome, vrijedi uložiti napor i pronaći rješenje koje će biti u skladu s načelima demokracije i jednakosti.

2. Postavljanje zadatka

a. Problem

Učenici će vjerojatno shvatiti da je ovaj primjer konkretnog slučaja zapravo model koji pokazuje kakvi problemi postoje u društvu, pa stoga pitanje većine/manjine ima političku dimenziju. Proučavajući model, a ne stvarnost, problem postaje jasniji, a zadatak jednostavniji. Rezultati ovog izmišljenog modela, uz pomoć konkretnih podataka, se može primijeniti – usporediti – sa stvarnom situacijom. Nastavnik naglašava povezanost između opisanog slučaja i stvarnosti, jer to objašnjava svrhu zadatka.

Treba voditi računa o dva načela: **pravednosti i demokraciji**.

U prvome redu, problem većine/manjine treba riješiti pravedno – manjina neće prihvatiti činjenicu da je permanentno nadglasavana te da se njeni interesi i potrebe ignoriraju. Osim toga, demokracija znači da većina s pravom insistira da na sebe preuzme donošenje odluke. Prema tome, učenici trebaju sastaviti statut koji će objediniti ova dva načela.

Nastavnik učenicima dijeli Radne materijale 7.2 and 7.3 i daje im dovoljno vremena da tiho pročitaju radni materijal 7.2. U kratkom plenarnom krugu, učenici povezuju osnovne pristupe naznačene u radnom materijalu 7.2 s idejama koje su napisali na ploču.

b. Očekivano rješenje

Učenici trebaju znati što se od njih očekuje. U malim grupama, sastavljaju nacrt statuta koji će sadržavati pravila za prevladavanje scenarija „trajne manjine“ koja je permanentno nadglasavana. Mogu uključiti i pravila o donošenju odluka, a možda i pravila o raspodjeli sredstava. Učenici trebaju postati svjesni činjenice da je sportski klub mikro-zajednica čiji statut se može usporediti s ustavom jedne države. Nastavnik i učenici se služe radnim materijalom 7.3 kako bi, ako je potrebno, pojasnili dodatna pitanja u sklopu ovog zadatka.

c. Postupak

Na koncu nastavnik objašnjava tehničke elemente zadatka. Učenici formiraju grupe. Voditelji koji brinu o materijalima zu zamoljeni da skupe flomastere i papire s preklopnika (*flipcharta*), a nastavnik izvještava mjeritelje vremena da vode računa o tome da grupe budu spremne do kraja druge lekcije.

Nastavnik je prepisao osnovna pitanja o radnom materijalu 7.3 na preklopnik (*flipchart*) (vidi 3. lekciju dolje). Učenicima objašnjava, da će se na osnovu tih osnovnih pitanja ocjenjivati i uspoređivati ideje učenika.

3. Grupni rad

Učenici formiraju grupe od četiri do šest učenika. Koriste preostalo vrijeme nakon 1. lekcije i nastavljaju s drugom lekcijom.

Nastavnik može zamoliti voditelje grupa za kratak sastanak na kraju nastavnog sata kako bi podnijeli izvješće o napredovanju svojih grupa.

2. Lekcija

Kako možemo uravnotežiti interese većine i manjine?

Pisanje statuta za mikro-zajednicu

Ova tablica sažima informacije koje su nastavniku potrebne za planiranje i izvođenje lekcije. Razvijanje kompetencije izravno upućuje na ODGLJP. Cilj učenja pokazuje što učenici znaju i razumiju. Zadatak (zadaci) koji se daju učenicima, uz metodu, bitni su sastavni dijelovi procesa učenja. Kontrolni popis materijala je pomoć u pripremi nastavnog sata. Raspored nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.	
Razvijanje kompetencije	Rad u timu, upravljanje vremenom. Rješavanje problema.
Cilj učenja	Pravila, zakoni i ustavi su alati za rješavanje problema i uzroka sukoba u društvu. Oni su i opravdanje za vlast i autoritet. Međutim, mogu poslužiti i nekim interesima.
Zadaci za učenike	Učenici sastavljaju statut radi rješavanja problema većine/manjine u jednoj mikro-zajednici.
Materijali i sredstva	Preklopnik (<i>flipchart</i>) i flomasteri. Radni materijali za učenike 7.1-7.3.
Metoda	Grupni rad.
Raspored	40 min.

Opis lekcije

Učenici nastavljaju rad u grupama.

Nastavnik prati njihov rad, vodeći računa o tome koje metode i vještine izvode dobro, a gdje im je potrebno uvježbavanje i dodatna pomoć. Nastavnik može u jednom dijelu sata tražiti i dati povratne informacije o tome kako su učenici surađivali (4. lekcija). Grupe trebaju što je moguće više raditi same, a nastavnik ni u kom slučaju ne bi smio intervenirati ako učenici „pogriješe“. Naučit će više ako im se da sloboda i odgovornost da sami otkrivaju svoje greške, a ako je potrebno, razred će ispraviti većinu pogrešaka u plenarnom dijelu.

Nastavnik bi se također trebao suzdržati od interveniranja ako grupa dođe do „politički neprihvatljivih“ rješenja, kao na primjer, prebacivanje svih ovlasti za donošenje odluke na jednu osobu („diktatorsko rješenje“). Iz toga proizlaze zanimljivi inputi za raspravu. Često će učenici dovoditi u pitanje neko nerazborito i neprihvatljivo obrazloženje. Nastavnik ocjenjuje postignuća učenika u razvijanju kompetencija i donosi zaključke o njihovim potrebama za učenjem.

3. Lekcija

Nacrt statuta

Uspoređivanje ideja o institucionalnom ustroju radi rješavanja problema većine / manjine

Ova tablica sažima informacije koje su nastavniku potrebne za planiranje i izvođenje lekcije. Razvijanje kompetencije izravno upućuje na ODGLJP. Cilj učenja pokazuje što učenici znaju i razumiju. Zadatak (zadaci) koji se daju učenicima, uz metodu, bitni su sastavni dijelovi procesa učenja. Kontrolni popis materijala je pomoć u pripremi nastavnog sata. Raspored nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.	
Razvijanje kompetencije	Kratka izlaganja, uspoređivanje i ocjenjivanje ideja i zaključaka.
Cilj učenja	Institucionalni ustroj podrazumijeva kriterije kao što su izvedivost, pravednost i stabilnost.
Zadaci za učenike	Učenici istražuju kriterije institucionalnog ustroja. Drže izlaganja i uspoređuju ideje.
Materijali i sredstva	Radni materijal 7.4 Tablica za učenička izlaganja (ploča ili preklopnik - <i>flipchart</i>). Pet A4 papira i flomasteri za svaku grupu; ljepilo ili ljepljiva traka.
Metoda	Grupna izlaganja, plenarna rasprava.
Raspored	1. Izlaganja: nacrt statuta za sportski klub. 30 min.
	2. Usporedba nacrt statuta. 10 min.

Informacije

U ovoj lekciji najveći dio vremena za govorenje pripada učenicima. Grupe imaju mogućnost iznijeti svoja stajališta (sudjelovanje) pod uvjetom da su im izlaganja spremna, a govornici se trebaju pridržavati raspoloživog vremena (učinkovitost). Sudjelovanje ovisi o učinkovitosti. Radna učinkovitost je preduvjet za sudjelovanje u demokraciji. Zbog toga je u ODGLJP-u važno uvježbavanje metodičkih vještina.

Opis 1. lekcije

Izlaganja učenika

Nastavnik iznosi program: glasnogovornici grupa iznose svoja izlaganja i pozivaju se na osnovna pitanja iz Radnog materijala 7.3. Ova se pitanja ponovo pojavljuju u tablici. Odnose se na kriterije institucionalnog ustroja – izvedivost, pravednost, stabilnost.

Nastavnik crta tablicu na tri papira s preklopnika (*flipcharta*) ili na ploču. Da bi smanjio vrijeme pisanja, nastavnik stavlja listove papira formata A4 na koja je napisao osnovna pitanja na tablicu. To je ujedno prikaz metode izlaganja koju učenici trebaju upotrijebiti.

Osnovna pitanja	Grupa 1	Grupa 2	Grupa 3	Grupa 4	Usporedba
Raspodjela sredstava: kako?					
Tko odlučuje o raspodjeli?					
Autonomija grupa?					
Nediskriminacija?					
...					

Svaka grupa ima najviše šest minuta za izlaganje. Grupe naizmjenično predstavljaju svoje rezultate. Nastavnik vodi dio sata s izlaganjima. Učenici ne bi smjeli započeti raspravu prije nego što su čuli sva izlaganja. Međutim, učenici koji izlažu, trebali bi objasniti razloge koji su doveli do prijedloga koje su iznijele njihove grupe.

Nastavnik upućuje učenike koji izlažu da budu licem okrenuti prema razredu te da, dok govore, ne gledaju isključivo u nastavnika.

Drugi član tima je odgovoran za bilježenje informacija. Taj učenik zapisuje kratke bilješke u za to predviđenom dijelu na ploči, ili, još bolje, na preklopniku (*flipchartu*) (moguća je i upotreba projektor). Učenici prave bilješke na Radnim materijalima koji su im podijeljeni. Te bilješke služe kao materijal za raspravu u sljedećoj lekciji.

Nastavnik potiče učenike da objasne razloge koji su doveli do prijedloga njihovih grupa.

2. Uspoređivanje nacrt statuta

Učenici uspoređuju modele prije njihova ocjenjivanja. I dok su grupna izlaganja bila organizirana vertikalno, u stupcima, kao odgovori na osnovna pitanja, učenici sada mijenjaju perspektivu i čitaju tablicu horizontalno, redak po redak, uspoređujući odgovore grupa na konkretna pitanja. Nastavnik, koji rukovodi ovom fazom lekcije, u zadnjem stupcu bilježi što su učenici utvrdili.

Učenici prave vlastite bilješke u Radnom materijalu 7.4.

3. Domaća zadaća – pripremanje ulaznih informacija za raspravu

Nastavnik objašnjava učenicima da sljedeću lekciju trebaju započeti davanjem ulaznih informacija. Koji nacrt statuta je po njihovom mišljenju najuvjerljiviji – i zbog čega?

Radni materijal 7.4 nudi osnovna pitanja za ocjenjivanje statuta, a učenicima ujedno daje upute o načinu upotrebe. Taj radni materijal objašnjava i njihovu svrhu u sklopu ODGLJP.

4. Lekcija

Koji je dobar način upravljanja demokratskom zajednicom?

Što je pravedno i što funkcionira?

Ova tablica sažima informacije koje su nastavniku potrebne za planiranje i izvođenje lekcije. Razvijanje kompetencije izravno upućuje na ODGLJP. Cilj učenja pokazuje što učenici znaju i razumiju. Zadatak (zadaci) koji se daju učenicima, uz metodu, bitni su sastavni dijelovi procesa učenja. Kontrolni popis materijala je pomoć u pripremi nastavnog sata. Raspored nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.	
Razvijanje kompetencije	Prosudba: uravnotežiti kriterije
Cilj učenja	Dijalektika između demokracije, pravednosti i učinkovitosti.
Zadaci za učenike	Učenici ocjenjuju nacrt statuta i objašnjavaju svoje zaključke.
Materijali i sredstva	Ploča ili preklopnik (<i>flipchart</i>).
Metoda	Izlaganje, rasprava.
Raspored	1. Učenici razmjenjuju i iznose svoje rezultate. 20 min.
	2. Rasprava. 10 min.
	3. Zaključak. 10 min.

Informacije

Učenici međusobno razmjenjuju rezultate i sastavljaju zajedničku izjavu („snježna gruda“). Ovakav pristup uključuje sve učenike pa tako izbjegavamo situaciju u kojoj čujemo samo nekolicinu, dok je većina sasvim zanemarena.

Opis lekcije

1. Učenici razmjenjuju i iznose svoje rezultate

Nastavnik najprije traži da učenici glasuju za jednu verziju statuta (ili nijednu) dizanjem ruku. Potom učenici istog mišljenja formiraju grupe od četiri ili pet učenika. Razmjenjuju rezultate i sastavljaju izjavu. Nakon toga grupe kratko izvještavaju o razlozima svog izbora (vidi Radni materijal 7.4).

2. Rasprava

Nakon što su učenici glasovali za različite verzije statuta, izražavaju različite stavove o načinu ocjenjivanja modela za koji su se odlučile njihove grupe. U raspravi se kritički osvrću na svoj odabir konkretnog statuta.

Nastavnik rukovodi raspravom. Na kraju rasprave, učenici još jednom glasuju. Da li je jedna grupa uspjela uvjeriti neku drugu grupu? Je li većina učenika glasovala za jedan konkretan statut?

3. Zaključak

Nastavnik najavljuje svrhu zaključne faze: učenici se osvrću na svoj proces razmišljanja i njegove rezultate iz različite perspektive kako bi postali svjesni njegove važnosti.

Nastavnik postavlja jedno pitanje: na koji način ovaj primjer malog sportskog kluba podsjeća na politiku?

Učenici međusobno i s nastavnikom razmjenjuju svoja razmišljanja. Nastavnik sluša i naglašava ideje koje se međusobno podupiru ili suprotstavljaju.

Nastavnik sažima raspravu i dodaje sljedeće razmišljanje:

U politici, rasprave o ovako složenim pitanjima nisu akademske naravi, već praktične. Svaka zajednica mora izabrati – potreban joj je statut kao ustavni okvir za postupanje. Prema tome, nakon razmatranja različitih mišljenja i alternativa sa svim njihovim prednostima i manama, treba donijeti odluku – u idealnoj situaciji jednoglasnu ili odluku što brojnije većine. U politici, rasprava o takvom problemu odgovara postupku donošenja zakona ili čak izglasavanju ustava.

Dodatak: istraživački zadatak

U ovoj jedinici, učenici su dobili model za analiziranje važnog dijela njihovog Ustava i zakona, odgovarajući na pitanje o njihovu sastavljanju i provedbi. Provode istraživanje o sljedećem:

1. Koji su primjeri većinskih/manjinskih problema u našem društvu?
2. Proučavanje konkretnog slučaja: na koji način naš Ustav i zakoni rješavaju to konkretno pitanje?
3. Kakav je naš sud o konačnom rješenju?